

Janusz Czechowski, *Polska i Finlandia. Stosunki dwustronne w latach 1918–1939*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, ss. 355, ISBN 978-83-7611-226-8.

Problematyka stosunków polsko-fińskich należy w polskiej historiografii do dziedzin całkowicie zaniedbanych i to nie tylko w odniesieniu do okresu międzywojennego, lecz generalnie do obszaru relacji polsko-fińskich, także po drugiej wojnie światowej. Wydana w roku 2009 praca Janusza Czechowskiego *Polska i Finlandia. Stosunki dwustronne w latach 1918–1939* jest więc pierwszą próbą wypełnienia istniejącej luki badawczej w polskiej historiografii na wskazanym wyżej polu. Uzasadniając konieczność podjęcia badań nad tematyką stosunków polsko-fińskich, J. Czechowski stwierdził, iż „daleko idące podobieństwa w rozwiązaniach polityczno-ustrojowych, jakie zachodziły pomiędzy Finlandią i Królestwem Polskim, czyniły te państwa bliskimi sobie, a dla polskich badaczy mogą i powinny być źródłem porównawczych dociekań naukowych”¹. Uwaga ta odnosi się oczywiście do dziewiętnastowiecznego okresu w historii obu organizmów politycznych, pozostających przecież w ramach ówczesnego Imperium Rosyjskiego. J. Czechowski formułując taką tezę, w najmniejszym jednak stopniu nie wyjaśnia, o jakiego rodzaju podobieństwa

¹ J. Czechowski odwołuje się do opinii Barbary Szordykowskiej zawartej w artykule *Geneza systemu polityczno-administracyjnego Finlandii w początkach XIX wieku. Z dziejów stosunków rosyjsko-fińskich*, *Zapiski Historyczne* (dalej cyt. ZH), t. 61: 1996, z. 1, s. 59. Autor recenzowanej pracy podaje jednak tytuł artykułu z błędami w zapisie (zob. s. 19, przyp. 20).

chodzi, i niestety nie odwołuje się do właściwej literatury przedmiotu omawiającej szerzej powyższe zagadnienia².

Konstrukcja pracy uwzględnia zdaniem autora najważniejsze wątki kontaktów polsko-fińskich (niekoniecznie współpracy, jak to wynika z rozważań autora) w okresie międzywojennym. Rozdział I („Geneza stosunków polsko-fińskich w latach 1918–1939”) wprowadza czytelnika w zawilości relacji polsko-fińskich, ukazując bardzo ogólnikowo sytuację Królestwa Polskiego i Księstwa Finlandzkiego w okresie przynależności do Cesarstwa Rosyjskiego. W tym punkcie nasuwają się uwagi krytyczne dotyczące znajomości przedmiotu, XIX stulecia, oraz oparcie tej wiedzy wyłącznie na kilku polskich opracowaniach. Tak się składa, że pisząca te słowa bada w szczególności okres dziewiętnastowiecznej historii Finlandii, ale prace moje z tego zakresu (poza artykułem) nie znalazły się nawet w skromnym przypisie. Najwięcej miejsca (i słusznie) autor poświęca rozważaniom na temat kontaktów politycznych Polski i Finlandii, a także kwestiom wojskowym. Rozdział IV to analiza skromnych relacji gospodarczych, natomiast ostatni rozdział, traktujący o współpracy kulturalnej, bardzo niestety przypomina dociekania naukowe estońskiego badacza Raimo Pullata, autora opublikowanej w roku 1998 książki *Stosunki polsko-fińskie w okresie międzywojennym*. Do momentu opublikowania pracy J. Czechowskiego ta ostatnia była jedynym opracowaniem z tego zakresu³. R. Pullat zna jednak w przeciwieństwie do J. Czechowskiego język fiński, czego dowody znajdujemy, przede wszystkim analizując bazę źródłową jego pracy. Ta właśnie znajomość języka fińskiego czyni dokonania R. Pullata bardziej wszechstronnymi, zarówno pod względem źródłowym, jak też wykorzystanej literatury przedmiotu. W tym zakresie praca J. Czechowskiego wykazuje sporo braków. Autor recenzowanej pracy położył nacisk na szeroką penetrację polskich archiwaliów oraz przede wszystkim polskiej literatury przedmiotu, zaniedbując niestety solidną kwerendę nawet tych skromnych dokonań polskich badaczy, którzy tematyką fińską zajmują się w naszym kraju⁴. Podstawa źródłowa pracy J. Czechowskiego to przede wszystkim zasoby Archiwum Akt Nowych w Warszawie (zespoły Ministerstwa Spraw Zagranicznych, ataszatów wojskowych, materiały Sztabu Generalnego, ambasad polskich w Berlinie, Londynie, Moskwie, Paryżu, Waszyngtonie). Ponadto autor wykorzystał materiały Centralnego Archiwum Wojskowego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych czy akta Michała Sokolnickiego. Poważne jednak zastrzeżenia budzi umieszczenie w spisie źródeł fińskiej proveniencji materiałów zgromadzonych w Archiwum Państwowym w Helsinkach. J. Czechowski wprowadził bowiem do swojej pracy jedynie te źródła fińskie, na które powołuje się w swoim opracowaniu R. Pullat. Chodzi o materiały archiwalne J. Mikkoli i H. J. Procope’a.

Sygnalizowane wyżej uwagi dotyczące słabej kwerendy polskich opracowań wynikają z faktu wykorzystywania przez J. Czechowskiego tylko niektórych i to nie najważniejszych prac z tych, które powinny się znaleźć w opracowaniu powyższej tematyki. Powoływanie się na artykuły polskich badaczy, podczas gdy te same osoby są autorami znacznie ważniejszych publikacji książkowych, jest zapewne kolejnym dowodem słabej orientacji

² Chodzi o dostępne przecież w Polsce prace, takie jak chociażby *Finland and Poland in the Russian Empire. A comparative study*, London 1995 czy B. Szordykowskiej *Finlandia w polityce caratu w latach 1899–1914. Problemy rusyfikacji i unifikacji*, Gdańsk 1994.

³ Zob. recenzję autorstwa B. Szordykowskiej jej fińskojęzycznej wersji (R. Pullat, *Suhteita yli Itämeren 1917–1941*, Helsinki 1997), zamieszczoną w *Studiach z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, t. 33: 1998, s. 199–202.

⁴ Przegląd opracowań polskiej historiografii zob. w: B. Szordykowska, *Problematyka fińska w polskiej historiografii*, ZH, t. 63: 1998, z. 1, s. 139–154.

w literaturze przedmiotu. Uwagi dotyczące literatury wskazują także na jednostronne wykorzystanie przez autora tych pozycji, które przybliżają wprawdzie polski punkt widzenia na określone kwestie, ale nie dokumentują w wiarygodny sposób fińskiej opcji postrzegania relacji polsko-fińskich. Dowodem na to jest korzystanie przez J. Czechowskiego z prasy fińskiej jedynie za pośrednictwem polskich archiwaliów – określone tytuły prasy fińskiej analizowały polskie czynniki, dając czytelnikom materiał już skomentowany. J. Czechowski (s. 107) odwołuje się do poszczególnych tytułów fińskiej prasy, np. „Helsingin Sanomat”, „Iltalehti”, „Maakansa”, podając ich orientację polityczną, niestety bez jakiegokolwiek komentarza. Znajomość sytuacji politycznej Finlandii, jej struktur partyjnych oraz genezy ich powstania jest konieczna, tak jak i szersza informacja na ten temat, zwłaszcza że istnieje literatura fińska (przetłumaczona na język angielski, więc bardziej dostępna), która rozwiałałaby wątpliwości w rodzaju tego, czym była i skąd się wzięła taka chociażby partia jak „Partia Starofińska”, o której wspomina bardzo ogólnikowo autor omawianej pracy⁵.

Ogromne problemy, przed którymi staje badacz problematyki fińskiej, nie są obce J. Czechowskiemu, który już we wstępie do pracy sygnalizuje ich istnienie, wskazując m.in. na trudności we właściwym stosowaniu pisowni nazw miejscowych, nazwisk itp. Nie do końca jednak przekonuje wyłączenie odwoływania się do zapisów zawartych w polskich materiałach źródłowych, gdyż jest to powodem kolejnych błędów. Przykładowo na stronie 66 J. Czechowski pisze o miejscowości „Mekkelä”, prawidłowo – Mikkeli. Swoją wiedzę na temat historii Finlandii czerpie autor z bardzo ograniczonych źródeł, jedynie ze zbiorowej pracy autorów fińskich (Osmo Jusilli, Jukka Nevakiviego oraz Seppo Hentilä⁶), która zresztą obecnie jest jedną z lepszych prac i – co ważniejsze – przetłumaczonych na język polski. Ale obok tej pracy są w Polsce dostępne opracowania anglojęzyczne dotyczące historii Finlandii o charakterze ogólnym, których także w bibliografii J. Czechowskiego nie widać⁷. Wydaje się jednak, że przy tak skromnych dokonaniach polskiej historiografii w zakresie historii Finlandii wszelkie wydane w naszym kraju prace winny się znaleźć w bibliografii, jak również w odniesieniach przy omawianiu poszczególnych kwestii badawczych. Przykładowo, analizując możliwości osiągnięcia przez Polskę sukcesów w polityce bałtyckiej, J. Czechowski słusznie wskazuje na szczególną w tym względzie rolę Wielkiej Brytanii, ale odwołując się już do literatury przedmiotu (choćby polskiej, a jest też fińska na ten temat), podaje tylko jeden artykuł Mieczysława Nurka, zupełnie pomijając inne, poważniejsze jego publikacje na ten temat⁸. Także słuszne skądinąd stwierdzenia autora na temat braku jednoznaczności prowadzonej przez Finlandię polityki względem Polski, tłumaczonej jej wyborem orientacji na Skandynawię, nie jest całkiem jasne dla czytelników w świetle braku szerszych informacji na temat polityki neutralności Finlandii przy jedno-

⁵ Zob. dostępną w Polsce pracę Jaakko Nousiainen: *The Finnish political system*, Cambridge 1971.

⁶ O. Jussila, S. Hentilä, J. Nevakivi, *Historia polityczna Finlandii 1809–1999*, przeł. B. Kojro, Kraków 2001. Recenzja jej anglojęzycznej wersji, autorstwa B. Szordykowskiej, zamieszczona została w: ZH, t. 67: 2002, z. 2, s. 184 nn.

⁷ Jarosław Suchoples dokonał niezwykle pożytecznego zabiegu i zebrał bibliografię dotyczącą tematyki fińskiej w broszurze *Finland in the International Affairs of the 20th Century. A selected bibliography consisting of articles, papers and books written in foreign languages*, Helsinki 2000. Dostępne są też w Polsce prace: D. G. Kirby, *Finland in the Twentieth Century*, London 1979; E. Jutikkala, K. Pirinen, *A History of Finland*, Helsinki 1996 oraz szereg innych prac o charakterze ogólnym.

⁸ M. Nurek, *Polska w polityce Wielkiej Brytanii 1936–1941*, Warszawa 1983; idem, *Polityka Wielkiej Brytanii w rejonie Morza Bałtyckiego 1936–1939*, Gdańsk 1988.

czesnym stwierdzeniu przez J. Czechowskiego, iż „orientowanie się ku Skandynawii też miało swoje cienie” (s. 92).

Mimo wskazanych wyżej uchybień, głównie dotyczących znajomości problematyki fińskiej, oraz słabej penetracji materiałów źródłowych fińskich oraz literatury fińskiej praca J. Czechowskiego jest ważną i liczącą się próbą zaznajomienia polskich czytelników z uwarunkowaniami polityki Polski wobec Finlandii w okresie międzywojennym. Należy jednak życzyć sobie, by w przyszłości podjęto badania nad zasobami fińskich archiwów, które to materiały dałyby szansę zrozumienia polityki fińskiej wobec polskiego partnera i szerszego kontekstu uwarunkowań międzynarodowych, które w decydującym stopniu określały stanowisko Finlandii wobec zagadnień nie tylko stosunków dwustronnych, ale rozbudowanego kontekstu międzynarodowego w okresie międzywojennym.

Barbara Szordykowska (Gdańsk)

